

VOJENSKÉ ROZHLEDY

ROČNÍK XI.

ČÍSLO 2.

Kapitán Alfred RESSEL :

Podrobný výcvikový program velitele setniny (baterie) až do skončení výcviku v setnině. Odůvodnění a výklad programu pro každý týden.

(Pokračování.)

ČÁST II.

Zásady vojenské školské metodiky.

Ú v o d.

Promluvme dříve, než přikročíme k odůvodnění a výkladu jednotlivých rozvrhů, o zásadách, podle nichž budeme postupovati při výcviku a v hodinách školního výkladu, abychom poznali, jak má býti usměrněn výcvik, činí-li velitel nárok na titul velitele „myslícího“, jenž dovede postřehnouti rozdíl mezi nedávnou minulostí a dneškem.

Veliká válka pohltila také předválečnou doktrinu o vedení boje a vytvořila nový typ bojovníka, na nějž nelze aplikovati staré odkazy dávno odumřelé lineární taktiky. Tyto nezvratné zákony lidských dějin žádají, aby byly potomstvem respektovány, nemá-li se pokrok zvrátiti v opak.

Věnujme své úvahy především:

1. provedení pěšího a dělostřeleckého výcviku,
2. postupu při školním výkladu a organisaci vyučovací hodiny,
3. tělesné výchově,
4. vedení mravní výchovy.

H l a v a 1.

Pěší dělostřelecký výcvik.

„Při každém cvičení rozhoduje jen praktická účelnost pro válku.“

Tak zní slova předpisu. Minuly časy, kdy v pěstování kultu cviků (s puškou) a obrátů spatřován hlavní cíl výcviku. Moderní válka klade zcela jiné požadavky na nervy a obratnost vojína. Boj se nevyhrává přemrštěnou řízností cviků v semknutých útvech, ale obratným taktickým manévrováním a duchapřítomností, která umožňuje rychlé improvisace. Dnes víme, že cviky a obraty do omrzení opakované ubíjejí ve skutečnosti uvědomělou vnitřní kázeň, tak nezbytnou v moderním boji, a odnímají chuť k práci.

Před válkou bylo všeobecným názorem, že kázeň, ta jediná a pravá, může vzniknouti jen z dresury individuality. Podle stupně dresury, která se vyznačovala zmechanisováním mozkové činnosti a projevovala na venek řízným provedením všech nařízených úko-

nů, měřena také bojová zdatnost jednotky. — Jaký to omyl! — Mohli za těchto okolností velitelé ovládaní škodlivým formalismem splnit těžké požadavky veliké války? Způsoby moderního boje vyvrcholují v zdůraznění individuality, tedy všech projevů rozumu, citu a vůle. K tomu předválečné období nevychovalo.

Co plyne z těchto zkušeností pro nás, šťastnou generaci, které je dopřáno, aby vychutnávala ovoce krvavých bojů poslední války?

Přizpůsobíme výcvik změněné mentalitě občana-vojína. Bude-me tedy především:

1. hodnotiti vůli rozumem podepřenou.
2. zamezíme nekonečné opakování jednotlivých cviků a obrátů tím, že zavedeme živé střídání cviků. To předpokládá pestřejší rozvrh práce pro jednotlivé dny. Je účelnější probrati v kratším čase více cviků a častěji je opakovati, než nacvičiti jen jeden a ten pak do omrzení „pilovati“.

3. Nebudeme žádati věci nemožné, abychom dosáhli věci možné. Cile je dosaženo, doveďe-li se jednotka v pořádku a vzhledně představit. Tím je stanovena nutná míra pořadových cvičení. Ostatní úsilí věnujme výhradně výcviku bojovému.

Hlava 2.

Postup při školním výkladu.

„Jen válečný účel určuje obor působnosti každého jednotlivce a tím i nutnou míru toho, co musí vědět a umět.“

Promluvme na tomto místě poněkud blíže o správné metodice školních výkladů, pořádaných u setnin. Jejich mužstvo se skládá většinou ze zástupců selských a dělných tříd národa. Jejich zdravý úsudek při jinak těžkopádném myšlení vyžaduje promyšlené metody ve vyučování a zvýšených ohledů.

Úspěch školení závisí všeobecně na těchto předpokladech:

1. aby cvičitel volil pro svůj výklad takový postup, jenž by se vzhledem k duševní úrovni posluchačů nejvíce přibližoval pravděpodobnému průběhu jejich duševních pochodů,
2. aby znal podmínky vzniku, udržení a zveličení pozornosti a byl tak s to připravit mysl vojáků pro snadnější vnímání,
3. aby svůj výklad založil na snaze pamět podporovati,
4. aby v průběhu výkladu postupoval v příčinné souvislosti.

I. Názor a jeho význam.

Různosti inteligence se zakládají na různosti duševních pochodů. Čím jednodušší je počátek, vněm a představa, tím jednodušší je i složitá duševní činnost — myšlení.

Je-li myšlení skládáním vněmů a představ v složitější celky za účelem poznání, vyplývá z toho závislost poznání na úplnosti a zřetelnosti vnímání a představování. Tím je vytčen úkol důstojníka, kterému je svěřeno školení mužstva: bude voliti takový postup, aby duševními pochody vznikaly u poslouchajících vněmy a představy, které sloučením vedou k poznání.

Tolik všeobecně. Je nyní otázka, jaké prostředky máme voliti, abychom dosáhli vytčeného cíle. K tomu uvažme: v období prvního výcviku skládá se mužstvo setniny většinou z lidí o nejnižším vzdělání — obecná škola. Vojíní s vyšším vzděláním jsou toho času ve

škole pro záložní důstojníky nebo v poddůstojnické škole a dlejí-li ještě u setniny, budou tam brzy odesláni. Jsou to vesměs lidé, jejichž myšlení se neděje v p o j m e c h (neboť obecné myšlení se nepovznáší zpravidla k pojmům jako k přesně určeným představám) a kteří jsou jen těžko přístupni abstraktním představám.

Toto poznání určuje metodu: budeme vyučovati názorně a prostě, a to co možná přímým názorem.

Dojmy, které se současně setkaly ve vědomí, vybavují se navzájem. Opakuje-li se později jeden z nich, vzbudí vzpomínku i na druhý.

Část předmětu vybavuje tedy představu celého. Z toho, co bylo výše řečeno, plyne správný postup při výcviku:

1. přidržovati se názoru,
2. předvésti zprvu buď celý předmět nebo poukázati na konečný cíl našeho úsilí jednoduchou improvisací.

Příklad 1.

Před zahájením výcviku u děla předvedeme nováčkům na cvičišti pochod baterie, vjezd do palebného postavení, střelbu baterie a odjezd.

Tím usnadníme jejich porozumění při pozdějším nácviku, neboť staré vněmy se budou opět vybavovati. Kromě toho zvýšíme jejich zájem poukazem na účel nastávajícího výcviku.

Příklad 2.

Máme školiti sedláni a strojení koní.

Předvedeme nasedlaného koně nebo nastrojené spřežení. Vojíni, začínajice pak sedlati nebo strojiti koně, uvědomují si, co viděli a slyšeli a jak to viděli, i když postrádají úplný obraz toho, co bylo dříve předmětem jejich pozornosti (nasedlaný kůň, nastrojené spřežení).

Podobných příkladů by se ovšem dalo uvésti mnoho. Jak z uvedených příkladů vidět, usnadňuje se vybavování vněmu bez opakování popudu nejen porozumění, nýbrž i paměť. Tím jsme vytyčili princip, podle něhož budeme dále postupovati, jak ostatně ještě lépe vysvitne z týdenních rozvrhů.

Někdy nelze podati přímý názor. Tu podáváme názor něčeho podobného. Každý vněm vybavuje představu podobnou. Na základě tohoto zákona vybavuje se obrazem originál.

Nejúčinnější je model stejné velikosti a stejného zabarvení, na druhém místě stojí model zmenšeného měřítká, pak perspektivní malovaný obraz plošný, dále obraz jednobarevný a zcela na konci geometrický průmět a diagram.

Tím je vysvětleno, proč má mít cvičitel pro vše buď model anebo obraz.

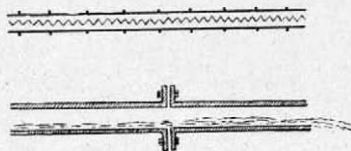
Nelze-li ani tak podati názor, třeba sáhnouti k popisu. Čím lépe vystihuje podobnost, tím je názornější. Jsme-li však již odkázáni na popis, užívejme četných a vhodných přirovnání, a to zvláště tam, kde chceme vzbuditi představu o věcech docela neznámých.

Příklad.

Je všeobecně známým zjevem, že nácvik smluvených značek činí žákům v nauce o terénu obtíže. Značky se zapomínají, a to tím spíše, čím méně byl zdůrazněn jejich vztah ke skutečné podobě předmětu, jimi zobrazeného.

Popisujeme-li proto jednotlivé značky, činné tak vždy s ukazem na jejich symbolismus. Pravíme, že stanovíme z n a k. Podobný postup usnadní žákům nácvik a zaručí, že vněm bude trvalější. Jako příklad uvádím toto:

Vodovody jsou zobrazeny v plánu 1:25.000 a v mapě speciální dvěma rovnoběžkami s krátkými příčkami na vnější straně a s vlnovkou uvnitř (viz obr. 1). Bude záviseti na paměti jednotlivců, jak dlouho zachovají v mysli obraz dvou rovnoběžek s vlnovkou.

Obr. 1.

Vysvětlení, že značka je symbolickým vyjádřením podélného řezu vodovodního potrubí s protékajícím pramenem přispěje jistě k podpoře paměti.

Názor v pravém smyslu slova nelze tu podati, neboť smluvené značky jsou grafickým vyjádřením jistých pojmů, mající význam toliko symbolický. Popis značky po stránce geometrického tvaru nemá pro utvrzení stopy a zvýšení zřetelnosti představy významu, poněvadž jest jen potvrzením toho, co vnímáme zrakem.

Prospěje tu jedině vhodné přirovnání. Jím podporujeme paměť a porozumění.

II. Zákony pozornosti.

Pro výcvik a školení je pozornost nezbytnou podmínkou, neboť umožňuje myšlení. Proto musíme znáti způsob, jak pozornost vzbuditi, jak ji udržeti, a konečně třeba nám věděti, do jaké míry je soustředění vědomí vzhledem k celkovému stavu organismu vůbec možné.

Co je pozornost?

Je to soustředění vědomí na jeden vněm, na jednu představu, na jednu činnost.

Pozornost je spojena s napětím, o čemž svědčí únava, spojená nejen s úmyslným udržováním pozornosti, nýbrž také s bezděčným oddáváním se dojmům, byť i byl sebe zajímavější a příjemnější. Toto napětí je obvykle provázáno různými změnami na povrchu těla, jako pohyby svalů obličeje, svraštěním čela, stažením obočí, různými polohami hlavy (naklánění hlavy, ztrnulé držení), upřeným pohledem na jeden bod, nebo změnami v oběhu krevním (zardívání, blednutí, pocení). Poznáme tedy snadno, do jaké míry jsme svým výkladem upoutali pozornost posluchačů.

Chceme-li býti pozornými na něco, je tu projev chtění. Pak jsme pozorní ú m y s l n ě, uvědomujeme si při tom jakousi činnost vlastní. Uvědomujeme-li si jen určité napětí, při němž se necítíme činnými, mluvíme o pozornosti b e z d ě č n ě.

Úmyslná pozornost se vyvíjí z pozornosti bezděčné. Zaujme-li nějaký vněm bezděčně naši pozornost, směřuje veškerá činnost

organismu k tomu, abychom se dojmu co nejvíce nabažili, abychom tedy na př. co nejlépe viděli nebo slyšeli. Vyrušuje-li nás něco z tohoto příjemného stavu, působí to nepříjemně a my se bezděčně snažíme překážku odstraniti. Nevidíme-li dobře, povstáváme, neslyšíme-li dobře, nastavujeme ucho, ruší-li nás někdo, zakazujeme mu to. Tak si poznenáhlu uvědomujeme, že chceme viděti nebo slyšeti. Vykonávající pak dále činnost, která nás bezděčně zaujala, činíme tak již s pozorností úmyslnou.

Poněvadž pozornost je nezbytnou podmínkou utkvění dojmu, tedy paměti, záleží při školení mužstva mnoho na vzbuzení pozornosti.

Poznejme proto podmínky vzniku, udržení a zveličení pozornosti.

a) Pozornost vyžaduje jistého množství pohotové energie nervové, která se spotřebuje v pozornostním napětí. Tento předpoklad nacházíme v zdravém, svěžím a čilém tělesném organismu, jak tomu je za normálních okolností na začátku denní činnosti. V méně šťastné dispoziční jest organismus, jsme-li unaveni nebo nuceni k pozornosti v době vegetativní činnosti zažívacích orgánů.

Únavou po delší činnosti duševní nebo i tělesné přivádí se organismus v stav, jeví se na venek zmenšenou činnost po stránce fyziologické a duševní. Fyziologicky se jeví toto zmenšení zemdlením a neschopností vykonávati životní pochody obvyklým způsobem; unavený se těžko učí, zmalátní, jeví lhostejnost. Není pohotové energie nervové.

Potřebné duševní svěžesti ubývá však také množstvím dojmů, jež působí na mysl, neboť pozornost je třeba věnovati několika představám. Tím se pohotová energie dříve spotřebuje. Poněvadž však nelze věnovati pozornost dvěma věcem najednou, nastává roztržitosť, t. j. nemožnost upoutati pozornost jedním směrem. To, co věnujeme věci jedné, nedostává se druhé.

b) Vzbuzování úmyslné pozornosti se děje nejsnáze vzbuzením pozornosti bezděčné, která, jak jsme již řekli, přechází znenáhla v pozornost úmyslnou.

Volíme tedy pro začátek poutavý dojem, který musí býti příjemný, aby nevzbudil snahu se ho zbaviti. Příjemnost dojmu závisí na jeho novosti.

c) Byla-li úmyslná pozornost vzbuzena, závisí další udržení pozornostního napětí v celém průběhu výkladu na účinnosti neboli poutavosti dojmů. Je zřejmé, že čím je popud, jenž vzbudil vněm silnější, tím spíše upoutá také pozornost. V každém případě však třeba přihlížeti k povšechné dispoziční vojínů. Čím méně je pohotové energie, tím silnější musí býti popud, tím více třeba přihlížeti k novosti dojmu. Nebude tu účelné působiti starým dojemem, neboť častým opakováním dojmu stírá se síla původu, mizí příjemnost a s ní také pozornost.

Novost by však nestačila vždy k tomu, aby učinila dojem poutavým; může naopak býti závadou pozornosti a působiti opačně. Co je příliš nové, neznámé, nemá dosti podkladu v mysli, aby poutalo. Dojem musí býti v jakémsi vztahu k mysli, k zkušenosti, k životu, a není-li, musí býti v takový vztah uveden.

Aplikujeme-li nyní tyto úvahy na otázku po vhodném způsobu školení mužstva setniny, stanovíme lehce jeho zásady:

1. Snažme se udržeti vojína při veselé mysli, která je přístup-

nější vlivům a starejme se o jejich tělesné zdraví, z něhož vyplývá i m e n s s a n a.

2. Zařadíme v rozvrhu denního zaměstnání hodiny školního výkladu co možná na dobu ranní nebo na dobu mezi 15. a 17. hodinou. Výklady, vyžadující větší pozornosti, podáváme však vždy v prvních hodinách dopoledního zaměstnání.

3. Mějme na zřeteli dispoici vojínů a volme podle toho obsah a postup výkladu. Při značné únavě budeme moci jedině přednášet, a to na nějaké poutavé téma. — Nezkoušeti!

4. Jsme-li již nuceni za nepříznivých okolností (únava mužstva, doba vegetativní činnosti) provést školní výklad, činnme tak se zvýšeným zřetelem na odst. 5 a 6.

5. Vzbudme před začátkem výkladu bezděčnou pozornost buď tím, že vyvěsíme obrazy, rozložíme modely, pořídíme na tabuli náčrt, aniž tuto svou činnost doprovázíme poznámkami, nebo tím, že předešleme výkladu nějaký efektní děj, jenž jest v jistém vztahu k obsahu zamýšleného výkladu. Na bezděčnou pozornost takto vzbuzenou navažme vhodně vlastní téma.

6. V dalším průběhu výkladu dbejme příjemného střídání dojmů a k zvýšení zájmu vkládejme zajímavé episody. Tím udržíme pozornost.

7. Užijeme barevných kříd, neboť popud zrakového vněmu bude silnější a tím i dojem účinnější. Představa vybaveného vněmu bude zřetelnější a úplnější.

8. Nemluvme bezbarvým, monotonním hlasem, neboť organismus, vydaný neustále stejnému dojmu přizpůsobí se mu tak, že jej vůbec nezaznamená. Popud se stává postupně slabší a tím klesá i pozornost. — Poněvadž pronesené slovo upoutává buď zvukem nebo svým obsahem, mluvm tak, aby poutalo obsahem u věcí podstatných a zvukem u věcí podřadných. Toho dosáhneme v prvním případě poutavostí dojmu, v druhém lahodou, t. j. akustikou zvuku.

9. Postarejme se o vyloučení škodlivého vlivu jiných dojmů (roztržitost) vhodnou volbou a úpravou místnosti, v níž školení provádíme.

III. Paměť a jak ji podporovati.

Neméně důležité než znáti zákony pozornosti je věděti, jak třeba upravit výklad, aby byla podporována paměť, t. j. vybavování starých dojmů.

Duševní život bude tím dokonalejší, čím snadněji, zřetelněji a úplněji se děje vybavování a čím déle je toto vybavování možné. Známkou vyspělé inteligence je paměť rychlá, věrná, obsáhlá a trvalá. Je tedy paměť měřítkem inteligence a pro nás, cvičitele, další pomůckou k poznání individuality našich podřízených.

Nechceme, aby slova našeho výkladu vyzněla naším odchodem z učebny. Jsme vedeni snahou, aby dojmy, které byly vzbuzeny výkladem, působily svými představami dále až do doby, kdy naši pozorní posluchači budou státi před drsnou skutečností. Tu jim bude hledati stopy starých popudů, aby těžili ze zkušenosti těch, jimž bylo kdysi určeno, aby ji rozsávali.

Jak tedy postupovati, aby naše snaha mohla býti korunována úspěchem?

V otázce, kterak paměť podporovati, je vodítkem utkvělost dojmu, která umožňuje obnovení. Čím je stopa starého dojmu utkvělejší, tím dokonalejší bude jeho reprodukce. Utkvělosti dojmu dosáhneme, budou-li dojmy silné, t. j. jasné, jak tomu je u školení názorem. Zde popudy vzbuzují zřetelné, úplné a živé vněmy zrakové. Je tedy názorné vyučování nejenom podmínkou lepšího poznání, ale také úplnosti představ, podmínkou věrné a trvalejší paměti.

Druhým prostředkem k cvičení a podporování paměti jest opakování dojmu. Toto opakování může se dít buď v původním složení, čímž se utvrdí stopa, nebo v složení rozmanitém. Tím se stává příslušná představa středem velké konstelace stop slabších, což usnadňuje reprodukci.

Síla paměti bude záviseti jednak na počtu opakování, jednak na časovém rozpětí jednotlivých repeticí. Nesmí tedy býti časový interval mezi nimi příliš veliký. Pozornost jako podmínka vnímání zůstává ovšem i pro zřetelnost a jasnost dojmů podmínkou sine qua non.

Z toho vyplývá organizace vyučovací hodiny, jak je uvedena na konci této části, a základní pravidla pro teoretické školení, má-li se jím cvičiti a podporovati paměť. Budeme:

1. vyučovati názorně,
2. tam, kde nelze podati názor, přidržíme se stupnice náhrad za přímý názor, jak je uvedena v stati „Názor a jeho význam“,
3. budeme dbáti toho, aby dojmy nebyly příliš četné, spletené nebo povrchní, neboť tím trpí jejich zřetelnost,
4. budeme na konci každé hodiny opakovati látku právě probranou. Později učiníme totéž předmětem opakování ještě častěji, při čemž opakujeme více to, čemu nebylo vyučováno názorem,
5. u žáků slabší paměti budeme opakování prováděti týmiž otázkami, v stejném sledu, u žáků vyspělejší paměti můžeme změnit otázky i jejich příčinnou závislost; tím se utvrdí stopa.

IV. O příčinnosti a o jejím významu pro školení.

Zbývá ještě promluvit o vnitřním uspořádání našich výkladů, t. j. o myšlenkovém sledu, v němž hodláme své posluchače přivést k poznání.

Veškeré děje světa vnějšího nelze pochopiti než ve spojení příčinném. Děj sám vzbuzuje otázku „proč?“ a teprve odpovědi je vysvětlen.

Základy příčinnosti tkví v časovém sledu. Bude-li se opakovati řada dojmů, které častým opakováním pevně k sobě přilnuly, vznikne při každém dojmu předcházejícím očekávání, že bude následovati obvyklý další člen řady. V tomto časovém sledu se tedy vybaví všechny dojmy. Tak se stává z předcházejícího dojmu příčina jevu následujícího a následující je tu následkem jevu předcházejícího.

Myslíme v příčinné souvislosti a tam, kde se tato souvislost nejví přímo, vyhledáváme ji úvahami, podepřenými logikou a pravděpodobností. V tom tkví jistě zásady naší vojenské školské metody; odstavec druhý má význam pro postup vyučování, odstavec třetí stanoví zásady pro opakování a koncepci otázek.

Zásady pro vyučování.

1. Uspořádejme výklad tak, aby jeho děje byly vespolek ve spojení příčinném.

2. Zdůrazněme toto spojení vhodně kausální spojkou „když“, „je...“

3. Žádejme, aby žáci sami učinili v mezích možnosti závěr a určili následky jevů předcházejících. Tím učíme logice a podporujeme pozornost.

4. Zachovávejme při všech výkladech vždy tentýž myšlenkový sled.

Zásady pro opakování.

1. Sestavme otázky tak, aby tvořily uzavřený řetěz, jenž má svůj počátek v jevu prvotním a článek poslední v jevu konečném, jímž se uzavírá poznání.

2. Opakujme látku v časovém sledu příčinném. Tím napomáháme vybavování dojmů, neboť opakuje-li se řada, kterou jsme kdysi vnímali, máme o ní ucelený obraz a každému členu řady předbíhá představa o něm, jak jsme si ji zapamatovali.

3. Jen u duševně vyspělejších (u ostatních teprve po častém opakování) dávejme otázky nahodile s porušením kausálního nexu.

V. Závěr.

Nelze si zajisté představit vyučování, jež by nešetřilo ani jedné z výše uvedených zásad. Tím méně lze očekávat, že by mělo úspěch. Předpis D-I-1 věnuje sice provádění výcviku svou pozornost, leč může tak učiniti jen v hrubých rysech, máje na zřeteli více praktickou stránku výcviku než teoretické školení (viz hlavu II, hlavně článek 14 a 22).

Proto jsem se rozhodl provést podrobnou analýsu vojenské školské metodiky, i když to není tématem přímo stanovené. Mám však za to, že k správnému posouzení činnosti velitele setniny a věcné hodnoty podrobných programů je třeba znáti i zásady, podle kterých hodlá vyčerpávati teoretické rozvrhy práce.

Zbývá pojednati krátce o organizaci vyučovací hodiny. Ta vyplývá již z obsahu části II.

Dělí-li se vyučovací hodina na čtyři čtvrtiny, je vyplněna:

1. první čtvrtina zkoušením látky z předešlých hodin,
2. druhá a třetí čtvrtina přednesem nové látky,
3. čtvrtá čtvrtina stručným opakováním téže látky.

HLAVA 3.

Tělesná výchova.

Podstatným úkolem tělesné výchovy jest, abychom po dobu výcviku vypěstovali v nováčcích chuť a zálibu k vojenskému povolání a dosáhli, aby byli hrdí na svůj vojenský stav a stali se veselými a otužilými obránci vlasti.

Otužilými se stanou tělesným cvičením, soustavně prováděným, veselými budou, užijeme-li při výcviku správné metody, jež udržuje v rovnováze ducha s tělem.

Tělesná cvičení lze prováděti jednak v době ranních půlhodin, jednak v hodinách tělesné výchově zvlášť vyhrazených.

Je-li účelem ranního tělocviku, aby připravoval vojína každodenně tělesně i duševně k dennímu zaměstnání, jest účelem hodiny tělesné výchovy, aby udržela vojína v svěží formě z týdne na týden. Hodina tělesné výchovy má vzpružiti tělo, zmalátnělé jed-

nostrannosti denního zaměstnání, a příjemně rozrušiti mysl, umdlévající pod tíhou stále stejných dojmů.

Je ovšem třeba přizpůsobiti se krátké služební době a povaze příslušné zbraně. U dělostřelectva nebudeme moci věnovati tělesné výchově více času než 85 minut týdně. Nevěnovati však ani tolik, bylo by těžkým zanedbáváním potřeb moderního výcviku.

Budeme prováděti denně ranní půlhodinku (kromě jízdních, kteří mají ráno výcvik na oprati, spojený s prostocviky na koni) a jednou týdně hodinu tělesné výchovy. Než kam ji zařaditi? — Zařadili jsme ji v rozvrhu na středu odpoledne a to z tohoto důvodu:

Hodina tělesné výchovy musí býti umístěna tak, aby její blahodárný vliv zasáhl celý týden. Toho dosáhneme nejspolehlivěji právě tím, že ji umístíme uprostřed týdne

Přikročíme nyní k stanovení zásad ranního tělocviku. Ranní tělocvik, jenž trvá aspoň 30 minut, bude se skládati ze 4 dob po 5 minutách a z poslední části desetiminutové. Bude v něm zahrnut: pochod, poklus, prostná nebo cvičení s puškou, hry, a podle potřeby cviky uklidňující. Kromě toho zařadíme vhodně lehkou atletiku: běh, skok, házení, vrh, šplh, úpoly, nošení břemen a cviky rovnováhy.

Pro vedení ranní půlhodinky platí tyto zásady:

Půlhodinka buď především rušná, t. j. měž rychlý spád, aby bylo možno procvičiti celé tělo. Úsilí buď stupňováno tak, aby vyvrcholilo na konci druhé třetiny celkové doby, při čemž buď postupováno metodicky, t. j. od lehčích cviků k obtížnějším. — Cvičíme v lehkém úboru, jenž neztěžuje pohyb, a vždy na čerstvém vzduchu. Ranní půlhodinkou, prováděnou v nečistém prostředí škodíme nesmírně zdraví svých cvičenců. Proto, nemůžeme-li ji prováděti v čistém vzduchu, neprovádějme ji vůbec.

Ranní půlhodinka necht' vojáka nevyčerpává, ale necht' jej uschopňuje pro jeho další zaměstnání (zvýšením tlaku krevního a povzbuzením duševní činnosti). Toho dosáhneme bystrým spádem půlhodinky.

Konečně je třeba přihlížeti při ranním tělocviku též k tělesné a duševní stránce vojínů. Půlhodinka bude různá v svém složení a různá ve způsobu postupu podle toho, koho cvičíme, kde cvičíme a kdy cvičíme. Je zřejmé, že sestava půlhodinky musí býti jiná, cvičíme-li nováčky, cvičíme-li staré mužstvo, a opět jiná, cvičíme-li v létě nebo v zimě.

Ale ještě jeden moment bude třeba vzíti v úvahu. Není věru stejné, provádíme-li ranní tělocvik s mužstvem, navrativším se právě z dovolené, nebo s takovým, které již ztrávil smyslové dojmy své dovolené. Tu je třeba uspořádati půlhodinku tak, aby především působila na rozptýlení mysli, postižené náhlou změnou denního řádu. Podstatnou částí půlhodinky budou tedy hry, přinášející veselí a volný, nenucený pohyb. Teprve po překonání duševní skličivosti prvních dní přikročíme k normálnímu postupu.

Nyní si povšimněme organizace hodiny tělesné výchovy:

Je všeobecně složena:

1. z nácviku prostných,
2. z tělocviku prostého,
3. z her,
4. z pořadových cvičení.

Kromě toho můžeme zařaditi různosti a úpoly. Nejvíce času věnujeme tělocviku prostému, tedy chůzi, běhu, skoku a vrhu. Rozdělíme-li hodinku tělesné výchovy na 4 čtvrtiny, tvoří první nácvik prostných nebo cvičení s puškou, druhá a třetí tělocvik prostý a čtvrtá hry.

Důležité je, aby mužstvo bylo prodechnuto duchem sportovní závodivosti, která vychovává k pravdě, k houževnatosti a k sebedůvěře. Upustíme od veškeré vojenské ztrnulosti a hledíme především na volný styl všech projevů mladého organismu. Tato činnost, která zjednává energii volný průchod a vyčerpává její přebytek, projevuje se citem uspokojení.

Jen tak dosáhneme pravého účelu hodiny tělesné výchovy. Vojíní se budou těšit na příští hodinu a jejich veselá, příjemně podrážděná mysl upraví cestu k úspěchu na poli výcviku.

Jeví se mně proto nepochopitelným, proč se u dělostřelectva tyto hodiny tělesné výchovy tak zanedbávají. Důvodem k tomu má býti poukaz na naprostý nedostatek času. Kdo tak tvrdí, ten nejde s duchem času a nezná fyziologické potřeby svého mužstva. Promyšlený, předem připravený rozvrh zaměstnání umožní nám ekonomicky využití času. Pak shledáme, že i na tělesnou výchovu zbývá toho dosti. Neshledal jsem, že by velitelé, kteří tělesnou výchovu ignorují, získali vyšší stupeň dokonalosti ve výcviku svého mužstva. A věnují mu přece více času.

Proto: dejte vojínovi možnost, aby uplatnil své tělesné přednosti, zbavte jej časem pout veškerého formalismu a užívejte, co vše zmůže veselá mysl v bujarém těle.

Podrobné rozvrhy tělesné výchovy jsou uvedeny v textové části jednotlivých týdnů.

HLAVA 4.

Mravní výchova.

Mravní výchova vojínů jest jednou z nejdůležitějších složek činnosti velitele setniny. Žel jen, že je poměrně málo chápána. Pozejmé úvahy, z nichž se tvoří správná představa o mravní výchově ve vojsku.

Vojíní, shromáždění v naší jednotce, tvoří pestrou směs různých duševních vlastností, různého smýšlení a nestejně povahy. Žádáme však od všech stejně přesné plnění povinností, naprostou spolehlivost a ukázněnost. Není sporu o tom, že podobné vlastnosti nalezneme jen u jedinice uvědomělého, jehož jednání vyplývá z představ mravního řádu a je výsledkem rozumného uvažování.

Usilujeme tedy o to, aby vojíní měli zásady, které by odpovídaly tomuto řádu, a aby tyto zásady projevovali důsledně. Veškeré jejich jednání bude pak vyplývat z mravního přesvědčení a dít se za spolupůsobení vnitřního hlasu — svědomí.

Úkol tedy zajisté veliký. Vždyť váha mravních norem nepronikla ještě dosti veřejným životem a i v zásadách inteligentních jednotlivců nalezneme vždy ještě dosti subjektivních živlů. Bude důležité dobře uvažovati o prostředcích, jichž chceme při praktickém provádění mravní výchovy užíti.

Každá „povaha“ předpokládá jisté vzdělání a vnímavost

pro vše dobré a krásné. Tím, t. j. vzděláváním rozumu a vkusu podle norem etiky, připravujeme tvoření povahy.

Budeme tedy hleděti, aby toto vzdělání tam, kde se jeví nedostatečným, bylo doplněno, a to především poučováním v nejširším smyslu. — Tím je poukázáno na sdruženost mravní a osvětové výchovy a na oprávněnost tvrzení, že mravní výchovou provádíme současně i výchovu osvětovou.

Budeme podněcovati sebekázeň, neboť z ní vyplývá kázeň ve společnosti. Sebekázeň se zeslabuje působnost pudových náklonností a upravuje cesta k vítězství dobrých zásad.

Budeme pěstovati kázeň, jež neochromuje vůli, ale ji zušlechťuje, jež není obmezováním svobody, nýbrž soustavným cvikem v podřizování egoistických pudů zájmům celku.

Budeme trestati ve vědomí, že tresty nemohou vpraviti mravní zásadu, nýbrž jen obavu před následky nedovoleného jednání.

Úspěch mravní výchovy nezávisí však jen na výše uvedeném programu, nýbrž podstatně také na osobním vlivu velitele. Můžeme zajisté tvrditi, že velitel provádí mravní výchovu každým svým slovem, způsobem pozdravu, jímž děkuje za projevenou úctu podřízených, svým jednáním s podřízenými a nižšími, svou sebekázeň, projevenou v době strádání a vůbec celým svým služebním a soukromým životem.

A zde se obyčejně hřeší nejvíc.

Ve shodě s těmito názory nezařadili jsme do rozvrhu zaměstnání — kromě prvního měsíce — hodiny mravní výchovy. Vždyť ta se provádí vlastně vždy a nikdy.

Stane se, že velitel zpozoruje odchylky od mravních zásad u svého nebo cizího mužstva. Tyto případy učiní pak předmětem všeobecného poučování. Tímto způsobem se revidují názory vojáků a napomáhá vzniku dobrých představ, z nichž se tvoří „povaha“. Jsou jimi obzvláště: případy hrubé nekázně, soudní tresty, případy zběhnutí, sebevraždy, neuctivé chování a p.

Smím se odvážiti poukázati na skutečnost, že z několika případů sebevražd a sedmi případů zběhnutí, jež se v posledním půlroku vyskytly u vlastního pluku, nebyl žádný z počtu vlastní baterie? — A smím v tom spatřovati vliv mravní výchovy, jak jest u této baterie prováděna?

Shrneme-li vše, vidíme:

1. V měsíci říjnu zařadíme do rozvrhu hodinu mravní výchovy, která slouží k výkladu prvních šesti paragrafů Služebního řádu A-I-1.

2. V listopadu a prosinci příležitostně poučování.

3. V zimních měsících — leden, únor — výklady sloužící k doplnění vzdělání na různá témata, jako na př.: zeměpis Čech, Moravy, Slovenska a Podkarpatské Rusi, přírodní a kulturní přehled ČSR., ústava ČSR., zákonodárná, výkonná a soudní moc státní, práva a povinnosti občanů, daně, rodina, náš stát v minulosti, Mistr Jan Hus, Žižka, československá účast ve světové válce, prezident T. G. Masaryk, vzory čs. vojína a p.

ČÁST III.

Období technického výcviku.

Týdenní rozvrhy a poznámky k nim.

Úvod.

Na rozvrh práce velitele baterie v prvním období má vliv několik skutečností:

1. svátek národního osvobození a s ním spojená přehlídka vojska.
2. rozdělení mužstva na obsluhu děl a jízdní, jež se provádí kolem 15. října,
3. první ostrá střelba z pušek kolem 10. listopadu,
4. zřízení poddůstojnické školy a zahájení vyučování v této škole 15. listopadu,
5. nepřízeň počasí, zejména perioda dešťů, jež nastává zpravidla v druhé polovině listopadu a trvá s menšími přestávkami až do první třetiny prosince,
6. vánoční dovolená mužstva v době od 18. prosince do 6. ledna,
7. mrazy, jež hlavně v lednu a únoru znemožňují téměř úplně praktický výcvik.

28. říjen nutí především k intensivnímu pěšímu výcviku, aby se jednotka mohla důstojně představit veliteli a veřejnosti. To platí o mužstvu pěších čet, tvořeném výhradně z nováčků. Kromě toho musí býti nováčci obeznámeni i s úkony obsluhy při nakolenné poločetě, aby mohli vyplnit volná místa, na něž se nedostává z počtu mužstva starého ročníku.

Rozdělení mužstva na obsluhu děl a jízdní předpokládá, že základní pěší výcvik byl nacvičen alespoň ze dvou třetin. To vede rovněž k soustředění programu na pěší výcvik. Je starou zkušeností, že jízdní vojín jsou od svého vstupu do stáje všude více „jízdními“ než pěšáky. Z toho i naše snaha využít doby od 1. do 15. října výhradně k pěšímu výcviku.

Datum první ostré střelby z pušek stanoví dobu, kdy musí býti ukončen průpravný výcvik v střelbě. Tím je dán i začátek tohoto výcviku a jeho spád.

Zřízení poddůstojnické školy a zahájení vyučování v ní 15. listopadu má na tolik vliv na činnost velitele baterie, že jej nutí k výběru vhodných adeptů a ukládá mu povinnost odeslati do školy jen řádně cvičené vojíny. S tím je spojena zkouška mužstva po stránce jeho duševních schopností a bedlivé pozorování všech vojínů, které třeba bráti v úvahu pro výcvik na poddůstojníky, po stránce morální a praktické.

Nepřízeň počasí, t. j. perioda dešťů a prvního sněžení, zkracuje praktický výcvik v listopadu a v prosinci asi o 14 dní — někdy i více.

Odjezdem I. směny na vánoční dovolenou kolem 18. prosince přerušuje se vlastně výcvik, neboť zbylé mužstvo je plně zaměstnáno pořádkovou službou a ošetřováním koní. Normální výcvik lze zahájit až po příchodu II. směny, t. j. 6. ledna.

Velké mrazy v lednu a únoru (v r. 1929 až -38°C) a vysoký sněhový pokryt v těchto měsících znemožňují téměř úplně praktický výcvik. V této době budeme prováděti hlavně školení teoretické.

Úvahy, plynoucí z těchto skutečností.

Uvedené skutečnosti jsou pro všeobecné rozdělení výcvikové látky značně důležité. Shrňme-li vše, vidíme, že se výcvik v technickém období soustřeďuje po praktické stránce na měsíc říjen, listopad a prosinec, po stránce teoretické na měsíc leden a únor.

Vrcholný bod úsilí v předvánočním údobí leží kolem 10. prosince. Do té doby musí býti technický výcvik ze tří čtvrtin ukončen. Stejně se vyznačuje i doba do 28. října zhuštěným programem, jehož vrcholný bod leží kolem 20. října.

Při redakci rozvrhů třeba dobře vystihnouti pravý okamžik, kdy je nutno včleniti do programu zaměstnání nový předmět. Jeho nácvik nesmí býti proveden ani příliš pozdě, aby školení nebylo kvapné, ani příliš včasné, poněvadž by pak přebytek hodin šel na úkor výcviku v oborech jiných. To předpokládá promyšlený, předem zpracovaný program výcviku pro jednotlivá období (technické a taktické). Jen tak bude možno zachovati mezi různými předměty výcviku správný poměr hodin.

Do 28. října spočívá těžiště úsilí na předešlém výcviku. V druhé polovině této doby začíná se výcvik ve střelbě z pušky. Od 14. X. přistupuje výcvik u děla a školení o děl. materiálu. Po 28. říjnu se koná předešlý výcvik za účelem zdokonalení a utužení kázně.

V době mezi 28. X. a 6. XI. (první ostrá školní střelba) přechází těžiště úsilí na výcvik ve střelbě z pušky.

Po ostré školní střelbě směřuje úsilí jediné k výcviku u děla, aby vyvrcholilo kolem 10. prosince. Dělostřeleckou nauku třeba považovati za součást výcviku u děla, a to po jeho stránce materiální. Proto bude věcně předcházeti před výcvikem u děla.

Z předmětů teoretického školení vřadíme v listopadu Služební řád A-I-2 (strážní služba). S ním se dělí o přednost Služební řád A-I-1. Důvodem tohoto úsilí je snaha uschopniti vojiny k vykonávání strážní a dozorčí služby, a to dnem 1. prosince. Koncem listopadu ustupuje A-I-1 opět znenáhla do pozadí.

Každý promyšlený program předpokládá toto vědomí o průběhu křivek postupného úsilí ve výcviku jednotlivých předmětů.

Několik poznámek k rozvrhům:

1. Tam, kde v rozvrhu nejsou vymezeny přestávky (čištění dělostřeleckého materiálu, státní služba, jízda koňmo) nařídí je podle potřeby cvičitel sám.

2. Možno-li, jsou hodiny zaměstnání v sobotu určeny k opakování látky běžného týdne.

3. Krmení koní v neděli a ve svátek zařídíme tak, aby u krmení byla přítomna jen polovina jízdních vojáků; druhou polovinu tvoří obsluha.

4. Číslo v závorce, uváděná v rubrikách „výcvik u děla“, vztahují se na příslušné články Návrhu cvičebního řádu pro dělostřelectvo.

5. Číselné udání statí předmětů výcviku vztahuje se vždy na příslušný služební předpis.

(Příště dále.)